

VOJENSKÁ STRATEGIE

Plukovník CSc. Josef Průša

V roce 1962 vyšla v Moskvě kniha „Vojennaja strategija“, zpracovaná autorským kolektivem, vedeným maršálem Sovětského svazu V. D. Sokolovským. Kniha byla přeložena a vydána v řadě socialistických a kapitalistických zemí; v druhé polovině roku 1963 pak vyšla i v českém překladu v Našem vojsku.

Kniha vyvolala živý ohlas jak sovětských, tak i zahraničních čtenářů; k českému vydání knihy byla v listopadu 1963 v Praze uspořádána konference.

Koncem roku 1963 vyšlo v Moskvě druhé, upravené vydání, jehož překlad má vyjít v dohledné době opět v Našem vojsku.

Autor v článku vychází z obou ruských vydání a z dostupných recenzí, jakož i z diskusních příspěvků konference k českému překladu prvního vydání knihy a řeší pouze dvě zásadní obecné teoretické otázky.

Vztah obecné teorie vojenské vědy a teorie vojenské strategie

Generálmajor Václav Vitanovský ve svém úvodním referátu na listopadové konferenci ke knize „Vojenská strategie“ řekl: „Určení předmětu a metody je vždy zásadní metodologickou i teoretickou otázkou každé vědecké disciplíny, každé vědy... Určení předmětu každé vědecké disciplíny předpokládá dříve poznat objektivní zákony toho procesu, který určitá věda objektivně odráží, určit specifikum zákonů a zákonitostí této vědy, které se podílejí na zkoumání stejného procesu, ale z jiného hlediska. Neoddělitelnou součástí definice předmětu každé vědy je vždy současně i vymezení specifické metody poznání vědy; hovoříme o specifické metodě a teorii určité speciální vědecké disciplíny.“

V citovaném úvodním referátu bylo dále řečeno: „Předmět a metoda všech speciálních věd, stejně jako filosofie, není nějakou neproměnnou konstantou... s proměňující se objektivní skutečností války, způsobu jejího vedení, se nepřetržitě proměňuje sám předmět vojenské vědy, tzn. okruh těch otázek, které zahrnujeme do zkoumané vojenské vědy v té které době. S těmito objektivními změnami se mění a vyvíjí i specifická metoda zkoumání vojenské vědy.“

Jak otázku předmětu a metody vojenské strategie řeší autorský kolektiv knihy „Vojenská strategie“? „Teorie strategie zkoumá využití ve válce všech sil a prostředků státu,“ píší autoři v prvním vydání knihy¹⁾ a tuto formulaci upřesňují ve druhém vydání²⁾ takto: „Teorie strategie zkoumá využití ve válce všech vojenských sil a prostředků státu.“

Do předmětu vojenské strategie pak autoři zahrnují:³⁾

- obecné zákonitosti ozbrojeného boje (viz první vydání), resp.
- zákonitosti ozbrojeného boje, příslušející strategii (viz druhé vydání);
- podmínky a charakter budoucí války;
- teoretické zásady přípravy země a ozbrojených sil k válce a zásady plánování války;
- druhy ozbrojených sil a zásady jejich strategického použití;
- způsoby vedení ozbrojeného boje;
- základy materiálního a technického zabezpečení ozbrojeného boje;
- základy vedení ozbrojených sil a války v celku;
- strategické názory pravděpodobného nepřitele.

Ve druhém vydání knihy, vedle změny formulace prvního bodu, pak autoři knihy

doplňili předmět vojenské strategie i o — principiální základy civilní obrany.

Vidíme tedy, že svůj názor na předmět strategie v druhém vydání své knihy autoři upřesnili ve třech směrech:

1. omezili síly a prostředky státu, jejichž využití ve válce zkoumá vojenská strategie, jen na vojenské síly a prostředky;

2. do předmětu vojenské strategie zahrnují v druhém vydání své knihy jen ty zákonitosti ozbrojeného boje, které přísluší strategii; přitom při nové formulaci zde vypustili původní určení, podle něhož šlo o obecné zákonitosti ozbrojeného boje;

3. do předmětu vojenské strategie správně zahrnují i principiální otázky civilní obrany.

Pojetí předmětu vojenské strategie, publikované autory knížky v prvním jejím vydání, vyvolalo řadu diskusí a námitek. I na pražské konferenci k českému překladu knihy mnozí diskutující nesohlasili s tímto „širokým“ pojetím.

Tak podplukovník CSc Václav Melichar uvádí ve svém diskusním příspěvku na konferenci: „V současné době je všeobecně přijat názor, že předmětem zkoumání vojenské vědy jsou objektivní zákonitosti války jako ozbrojeného zápasu a podstatné, určující vlivy morálně politického a ekonomického činitele. Hlavní složky, které vojenskou vědu tvoří, jsou tyto: obecná teorie vojenské vědy, vojenského umění, teorie výstavby a přípravy ozbrojených sil, vojenskohistorická věda. Kromě toho...“⁴⁾ a diskutující pokračuje: „Čili už z tohoto přehledu vyplývá, že všechny součásti vojenské vědy nemají stejný význam, že jsou některé více, jiné méně důležité. Těmi nejdůležitějšími součástmi vojenské vědy je bezesporu obecná teorie vojenské vědy a vojenské umění, jehož jednotlivými součástmi jsou dnes strategie, operační umění a taktika. Z toho vyplývá, že obecná teorie vojenské vědy

a strategie jsou jakýmsi hraničními kategoriemi v celém systému vojenské vědy a že stanovit správně jejich vzájemný vztah je velmi důležité. Z těsného sousedství obou těchto význačných kategorií vojenské vědy pak vyplývá i řada nejasností o jejich vzájemném vztahu a o tom, kam patří řada důležitých vojenskoteoretických problémů, v jakých souvislostech a jakými metodami ten nebo onen problém řešit.“

Diskutující pak uvádí dále: „Samotného termínu obecná teorie vojenské vědy není používáno dlouho. To ovšem neznamená, že by nejobecnější otázky vojenské vědy dříve neexistovaly nebo nebyly řešeny. Existovaly a byly řešeny, ale v jiných souvislostech, a to především v souvislosti s vývojem strategie. Zavedení a přijetí termínu obecná teorie vojenské vědy svědčí však o tom, že vzrostl význam nejobecnějších otázek vedení války jako ozbrojeného zápasu v současné době, což vedlo k určitému samostatnému vyčlenění těchto problémů a k jejich samostatné klasifikaci...“ „Obecná teorie vojenské vědy je dnes základní složkou vojenské vědy a nejenže se nejužší přimyká k marxisticko-leninskému učení o válce a armádě, ale dokonce některé otázky řeší s ním společně.“

Jestliže s těmito názory, vzdor některým, spíše ovšem formulačním, než obsahovým otázkám, je možno v podstatě souhlasit, pak pojetí jakési „samostatnosti“ obecné teorie vojenské vědy v celkovém komplexu vojenské vědy je nesprávné; diskutující pplk. Melichar totiž v další části svého příspěvku pokračuje takto: „...by nebylo správné, zvláště dnes, obě tyto kategorie⁵⁾ slučovat, nebo je zaměňovat. K nutnosti upřesnit jejich vzájemný vztah nás vede kromě jiného pak i studium knihy Vojenská strategie, protože řada nových a podnětných myšlenek je tam řečena v takových souvislostech, které nedávají jasné ohraničení⁶⁾ předmětu vojenské strategie a její

vztah k ostatním složkám vojenské vědy, zvláště obecné teorie vojenské vědy.

Jak tedy posuzovat vztah obecné teorie vojenské vědy a teorie strategie, která tvoří spolu s teorií vojenského umění a s teorií taktiky dialektický celek teorie vojenského umění?

Dosavadní, oficiálně uznávaná definice vojenské vědy uvádí tzv. „hlavní složky vojenské vědy“:

- obecnou teorii vojenské vědy;
- vojenské umění (s jeho praxí i teorií);
- teorii výstavby a přípravy ozbrojených sil;
- vojenskou teorii;
- a i případné další „složky“.

Předmět určité vědy není nic neměnného, ale vyvíjí se a v určitých historických obdobích s větší či menší přesností odráží objektivní stav rozvoje příslušné vědy, jejích metodických možností a stejně tak i jejích vztahů k ostatním vědním oborům.

Tento vývoj je ovšem procesem a vytčení předmětu zkoumání určité vědy je pro určitý časový úsek fixováno a pokračujícímu procesu vývoje se více či méně přesně blíží.

Obdobný vývojový proces ovšem probíhá i uvnitř každého vědního oboru, tedy i uvnitř vojenské vědy. Vezmeme-li dnes přijatý názor, že obecná teorie vojenské vědy spolu s vojenským uměním jsou těmi nejdůležitějšími součástmi vojenské vědy a že došlo k určitému samostatnému vyčlenění obecné teorie vojenské vědy a k její samostatné klasifikaci, pak tato fixace k určitému okamžiku dosaženého stavu vývoje této problematiky může dnes, v důsledku dalšího pokračování procesu, již neodpovídat soudobé objektivní skutečnosti.

Nikdo nepopírá a popírat ani nemůže (tedy ani autoři knihy) existenci obecné teorie vojenské vědy: existuje, bez ohledu na naše „škatulkování“ předmětu a obsahu vojenské vědy stejně tak, jako existují obecné teorie v jiných vědních

oborech. Otázka ovšem zní zcela jinak! Je dnes správným a současným objektivnímu stavu vývoje ozbrojeného boje odpovídajícím požadavkem vyčlenění „obecné teorie vojenské vědy“ jako samostatné, a podle diskusního příspěvku pplk. Melichara i „jasně ohraničené“ hlavní součásti vojenské vědy?

Řada recenzí a kritik vytýká totiž autorskému kolektivu knihy, že do teorie strategie zahrnuje i „podmínky a charakter budoucí války“, přestože prý tato problematika patří do obecné teorie vojenské vědy. Nesouhlasím s uvedenými názory těchto recenzí a kritik a naopak považuji za správné, že autoři při druhém, upraveném vydání své knihy ponechali mezi otázkami, řešeními teorií vojenské strategie i podmínky a charakter budoucí války.

V úvodním referátu na zmíněné pražské konferenci se říká: „Domnívám se, že dnes vzniká potřeba nové a konkrétně určit vztah vojenského umění a obecné vojenské teorie uvnitř vojenské vědy, a to tak, aby tento vztah skutečně odpovídal soudobým podmínkám vedení války, aby byl v souladu s hlubokými revolučními změnami, které nastaly v epoše atomové, termonukleární a raketové války. Jde hlavně o to, aby vymezení tohoto vztahu vojenského umění a obecné vojenské teorie bylo v plném souladu s konkrétním obsahem dialektiky subjektivního a objektivního činitele v příští možné válce.“ ... „Je třeba promyslet hlouběji, a dovolte mi ten výraz, především dialektičtěji, tu skutečnost, že strategie má své vlastní prostředky k bezprostřednímu dosahování určitých strategických cílů. Tento převratný vztah totiž podmíní a určí již od prvních chvil potenciální války obrovské kvalitativní změny v totalitě celého společenského života, změny od základu celou jeho objektivní realitu. Nové strategické prostředky k bezprostřednímu dosahování cílů stávají se dnes nástrojem k hlubokému přetváření objektivních

podmínek vedení války, války samé a současně i celé společnosti ve válce; atomové a nukleární zbraně se tak stávají mohutným určujícím faktorem, hluboce přetvářejícím ve válce celou realitu společnosti. To pak nutně znamená, že do oblasti zkoumání objektivních podmínek a zákonů vedení války v celku — do oblasti obecné vojenské teorie vstupuje totalita vedení války, hluboce přetvořená vojenskou strategií v celku podmínek, vztahů a zákonitostí. Vojenská strategie, disponující mohutnými prostředky ničení, stává se účinným faktorem objektivizace hlubokých kvalitativních změn celé totality války a společnosti ve válce, stává se faktorem určujícím kvalitu celého rozsahu společenské totality ve válce.“

Jsem přesvědčen, že je plně oprávněný závěr, že studium objektivních podmínek vedení války, pokud patří do oblasti zkoumání vojenské vědy, není možno provádět jen v oblasti obecné teorie. Všechny kvalitativní změny v prostředcích vedení ozbrojeného zápasu, především pak hromadné zavedení raket a jaderných zbraní, mohly se projevit v obecné teorii vojenské vědy, mohly se do této obecné teorie promítnout, jedině cestou teorie vojenského umění a z ní pak především cestou teorie vojenské strategie.

Vezmeme-li např. obecný závěr, že v potenciální třetí světové válce bude rozhodujícím především její počáteční období, pak tento závěr musil z něčeho vyplynout, nemohl být „vědecky vymyšlen“ v oblasti obecné teorie, ale právě naopak, vyplynul jako zobecněný závěr teorie vojenské strategie, rozpracovávající možnosti strategického (a usměrňující rozpracování možnosti operačního a taktického) využití raketových jaderných zbraní v soudobém ozbrojeném boji.

Ovšem ani v případě realizace obecných zákonů a zákonitostí, formulovaných pro oblast vojenské vědy filosofii, učením marxismu-leninismu o válce a armádě, není možno takové zákony a zákonitosti

začlenit do speciální, „jasně ohraničené“ obecné teorie vojenské vědy: i v tomto případě obecně tyto zákony a zákonitosti jsou nerozlučně svázány s teorií vojenského umění a v ní zejména s teorií vojenské strategie. Tyto obecné zákony a zákonitosti, které jsou zkoumány, studovány a formulovány v oblasti učení marxismu-leninismu o válce a armádě, jsou v oblasti vojenské vědy aplikovány především do teorie jednotlivých oblastí vojenského umění, zpravidla pak cestou teorie vojenské strategie.

Závěrem k otázce vzájemného vztahu obecné teorie vojenské vědy a teorie vojenského umění, a z něho pak především teorie vojenské strategie chci shrnout:

- obecná teorie vojenské vědy objektivně existuje;
- dosavadní vyjmenovávání tzv. „hlavních součástí vojenské vědy“ svádí mnohé z nás k nedialektickému oddělování obecných závěrů, obecných zákonů a zákonitostí praxe a teorie vojenské strategie a vojenského umění v celku;
- studium podmínek a charakteru budoucí války (v rozsahu odpovídajícím předmětu vojenské vědy) a stejně tak i zákonitostí ozbrojeného boje, plně patří do oblasti teorie vojenského umění, a v něm v strategickém měřítku pak především do teorie vojenské strategie;
- zobecněné závěry teorie vojenského umění, a to nejen strategie, ale i operačního umění a taktiky, tvoří základní materiál při zkoumání, hledání a vytyčování obecných zákonů a zákonitostí ozbrojeného boje.

Začlenění autorským kolektivem knihy „Vojenská strategie“ zákonitostí ozbrojeného boje, příslušejících strategii, a začlenění podmínek a charakteru budoucí války do předmětu vojenské strategie je správné a plně odpovídá současnému stavu procesu objektivního vývoje oblasti vojenské vědy.

Vztah vojenské strategie a vojenské doktríny

Kniha „Vojenská strategie“ věnuje vztahu vojenské strategie a vojenské doktríny poměrně malou pozornost; vzdor tomu, zejména po doplnění v druhém ruském vydání knihy, vystihuje správně podstatu tohoto vztahu.

Autoři knihy charakterizují vojenskou doktrínu jako vyjádření názorů, přijatých státem, v otázkách politického hodnocení možné příští války, v otázkách vztahu státu k válce, určení charakteru příští války, v otázkách přípravy státu k válce po ekonomické a morální stránce, jakož i v otázkách výstavby a přípravy ozbrojených sil a způsobů vedení války.

Podle autorů uvedené knihy je tedy třeba pod vojenskou doktrínou chápat státem přijatý systém vědecky zdůvodněných názorů na základní otázky války.⁸⁾

Ke vzájemnému vztahu doktríny a strategie pak autoři knihy píší, že vojenská strategie ve vztahu k vojenské doktríně má podřízené místo: vojenská doktrína určuje obecné zásady, kdežto vojenská strategie, vycházejíc z těchto zásad, studuje a rozpracovává konkrétní otázky, týkající se charakteru budoucí války, přípravy státu k válce, organizace ozbrojených sil a způsobů vedení války.⁹⁾

Tento názor autorů potřebuje ovšem bližšího výkladu, neboť např. závěry vojenské vědy a tedy i teorie vojenské strategie, jsou jedním ze základních kamenů samotné podstaty vojenské doktríny; naproti tomu vojenská doktrína ve svém komplexu má charakter více celostátní než vojenský. Základní linie každé vojenské doktríny jsou totiž určovány politickým vedením příslušného státu a vycházejí z ekonomických a morálních zdrojů, jež stát má k dispozici, plně přitom ovšem přejímající i samu podstatu politickoekonomického zřízení státu.

I k otázce vztahů vojenské doktríny a vojenské strategie bylo na pražské konferenci k uvedené knize diskutováno. Zejména uváděný již diskusní příspěvek

pplk. Melichara doplnil k této problematice několik cenných postřehů: „... mezi vojenskou strategií, vojenskou vědou vůbec na jedné a vojenskou doktrínou na straně druhé“ uvádí diskutující pplk. Melichar, „není žádná nepřekonatelná zeď, ... jedna vychází z druhé, ale zároveň ... jedna nemůže nahradit druhou. Vždyť např. vojenská věda a její jednotlivé součásti (v tom i strategie) není jen souhrnem faktů a závěrů, ale je to především proces poznání, v němž vzniká i celá řada vědeckých hypotéz ... Některé z těchto názorů mohou být i protichůdné ... a diskuse k těmto otázkám mohou být velmi dlouhé, aniž by v řadě případů mohly být dokonce nějak jednoznačně uzavřeny. Obrana země a konkrétní řešení vojenských otázek však nemůže čekat. Politické a vojenské vedení státu se ovšem musí okamžitě rozhodnout a mnohdy musí i z řady vědeckých hypotéz a teorií zvolit tu nejpravděpodobnější ...“

Jak tedy posuzovat otázky jednak „společné vojenské doktríny“ určité skupiny států, a jednak „samostatné, vlastní vojenské doktríny malého státu“?

Vojenská doktrína je státem přijatý systém vědecky zdůvodněných názorů na základní otázky státu; slučuje v sobě názory státu na základní otázky války v podstatě ve třech oblastech: politické, vojenské a ekonomické.

Kdybychom chtěli hovořit o společné vojenské doktríně určité skupiny států, musily by být tedy názory všech těchto států ve všech třech uvedených oblastech shodné. Tuto jednotu názorů je konec konců reálně možné dosáhnout v oblasti vojenské, přesněji řečeno, v otázkách, řešených vojenskou vědou; za určitých okolností je pak možné dosáhnout i značného zblížení názorů v oblasti politické; velmi obtížné však je dosáhnout potřebné jednoty názorů celé skupiny států v oblasti ekonomické; v kapitalismu pak bez úplné hospodářské integrace je dosažení jed-

noty v ekonomických problémech války prostě nemožné.

Konkrétně řečeno, aby mohla existovat koaliční vojenská doktrína NATO, musily by být nejen zcela jednoznačně sladěny mezi všemi členy NATO politické zájmy a cíle války, ale musily by být prakticky plně sloučeny dosavadní národní ekonomiky jednotlivých členů koalice; při tom, jako samozřejmost, názory na přípravu a vedení ozbrojeného boje, tedy názory především v oblasti vojenského umění a v něm zejména strategie, musily by všechny státy NATO převzít prakticky z USA.

Současný stav v kapitalistickém táboře je pak takový, že určité sjednocení názorů na vedení ozbrojeného boje a na méně shodné politické cíle války, bylo mezi státy NATO dosavadním vývojem dosaženo. Přesto však faktem je, že cíle války v Evropě zcela určitě jinak si představují vládnoucí kruhy USA, jinak vládnoucí kruhy NSR a jinak vládnoucí kruhy např. Dánska. A ekonomickou nejednotnost států NATO nejlépe charakterizují rozpory EHS-ESVO, pověstná „kuřecí válka“ USA se západní Evropou, rozpory Francie—NSR při řešení zemědělských otázek apod.

Dnešní stav v kapitalistickém světě z hlediska možnosti realizace „koaliční vojenské doktríny NATO“ je možno hodnotit jako snahu těchto států o vytvoření podmínek pro potřebnou integraci ve všech směrech, určujících charakter vojenské doktríny. Mluví-li se již o „soudobé vojenské doktríně NATO“, pak jde spíše o některé zásadní aspekty politických cílů války, způsobu jejího vedení a o některé ujednocené ekonomické názory, což ve svých důsledcích ovšem umožňuje pouze přizpůsobení vojenských doktrín jednotlivých partnerů NATO vojenské doktríně USA.

A jak je tomu s vojenskou doktrínou v socialistickém táboře?

Ani v socialistickém táboře, a dokonce ani v rámci států Varšavské smlouvy nelze mluvit o „koaliční vojenské doktríně“.

Realizace marxismu-leninismu v životě socialistických států a závěrů socialistické vojenské vědy v otázkách přípravy a vedení války, má za důsledek, že v oblasti politických a vojenských názorů jednotlivých socialistických států na přípravu a vedení války není rozdílů; v těchto otázkách všechny státy např. Varšavské smlouvy ve svých vojenských doktrínách plně sdílejí zásady vojenské doktríny SSSR.

Přitom je ovšem samozřejmé, že i předurčení a úkoly ozbrojených sil jednotlivých socialistických států v případě potenciální války nemohou neovlivnit jejich vojenskou doktrínu.

Pokud se týče národních ekonomik jednotlivých států Varšavské smlouvy, jsou dosud značně různé jak v kvantitativním, tak i v kvalitativním smyslu, což bezesporu značně ovlivňuje celkové názory jednotlivých států na ekonomické aspekty vojenské doktríny.

Můžeme tedy shrnout: vojenské doktríny, jako souhrn názorů států na základní otázky přípravy a vedení války, jsou dosud doktrínami jednotlivých států, i když proces všestranné integrace, byť z rozdílných pozic a rozdílnou cestou uskutečňovaný, zblíží vojenské doktríny určitých skupin států a postupně vytváří předpoklady, nedojde-li k zásadním změnám v dosavadním směru politického a vojenského vývoje ve světě, pro vznik v budoucnu koaličních vojenských doktrín „integrováných států“.

Pokud se týče vzájemného vztahu vojenské strategie a vojenské doktríny, je nutné především zdůraznit dialektickou souvislost obou: vojenská strategie v rámci vojenského umění svými teoretickými závěry tvoří významnou část samotné podstaty vojenské doktríny.

Vojenská doktrína však ve svém souhrnu určuje nejen obecné zásady vojenské, ale především i politické a ekonomické oblasti přípravy a vedení války a

vojenská strategie, vycházejíc z celého komplexu vojenské doktríny, studuje a rozpracovává konkrétní otázky všestranných příprav a vedení ozbrojeného zápasu.

Závěrem souhlasím s názory těch vojenskovědeckých pracovníků, kteří vidí hlavní svůj úkol především v rozpracovávání vlastního obsahu vojenské vědy; nesouhlasím s nimi ovšem v tom, že nedovádějí své práce až do těch nejobecnějších závěrů a že se někteří z nich staví odmítavě k pracím o určení předmětu vojenské vědy, k studiím metod vojenskovědecké práce a k studiím vzájemných

vztahů vojenské vědy k ostatním vědám a vztahům jednotlivých oblastí uvnitř vojenské vědy.

Vysvětlivky:

1. „Vojennaja strategija“ I. vydání, Moskva 1962, str. 10.
2. „Vojennaja strategija“ II. vydání, Moskva 1963, str. 14.
3. Tamtéž: I. vydání str. 12 a II. vydání, str. 15.
4. Diskusní příspěvek, spolu s ostatními diskusními příspěvky na listopadové pražské konferenci k českému I. vydání knihy „Vojenská strategie“ viz zvl. příloha Lidové armády, leden 1964.
5. Autor článku neztotožňuje se s takovýmto členěním vojenské vědy, což ovšem nepatří do článku.
6. Rozuměj: „obecnou teorii vojenské vědy“ a „teorii vojenské strategie“.
7. Podtrženo autorem článku.
8. „Vojennaja strategija“, II. vydání, Moskva 1963, str. 54.
9. Tamtéž, str. 56.
10. Např. v knize „Ozbrojené síly NATO“, Naše vojsko 1963, viz str. 46.